

Kentsel Mekân Kalitesinin Antalya Cumhuriyet Meydanı Kapsamında Değerlendirilmesi

Sema BALÇIK^{1*}, Mehmet İNCEOĞLU²

Öz

Kentsel mekânlar kentlilerin bir araya gelmesi ve kent kullanıcılarının birbirleri ile iletişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu mekânların kalitesi, tasarımlarında yer alan farklı estetik ve işlevsel fikirler ile belirlenmekte ve kentlilerin yaşamlarını etkilemektedir. Kentsel mekânların kalitesi konusunda günümüze kadar çok fazla çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda mekânsal kalitenin belirlenmesine yönelik parametreler oluşturulmuştur. Bu çalışmada, yapılan kalite parametreleri çalışmaları değerlendirilmiş olup Antalya Cumhuriyet Meydanı'nın mekânsal kalite anlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ilk olarak mekân, kentsel mekân, meydan, kalite ve mekân kalitesi kavramlarından yola çıkarak literatür taraması yapılmış ve yapılan araştırmaların ardından yerinde gözlem ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Antalya Cumhuriyet Meydanı; Project for Public Space, Jack L. Nasar, Jan Gehl ve Sherwin Greene tarafından belirlenen mekânsal kalite parametreleri kapsamında incelenmiştir. Kent meydanının belirlenen parametreleri içerdiği fakat belirli zamanlar dışında yoğun bir kullanıma sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Kentsel mekân olarak meydanların mekânsal kalitelerinin oluşmasında günün koşullarının ve imkânlarının göz önünde bulundurulması ve bu alanların kamusal sanat ürünleri ile işlevsel ve şekilsel anlamda zenginleştirilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Kentsel mekân, Meydan, Kalite, Mekânsal kalite parametreleri*

Evaluation of Urban Space Quality Within The Scope of Antalya Cumhuriyet Square

Abstract

Urban spaces have an important place in terms of gathering of citizens and communication of city users with each other. The quality of these spaces is determined by different aesthetic and functional ideas in their designs and affects the lives of the citizens. Much studies has been done on the quality of urban spaces until today. In the studies the parameters have been established for determining the spatial quality. In this study, the quality parameters studies were evaluated and it was aimed to evaluate Antalya Cumhuriyet Square in terms of spatial quality. In the study, firstly, literature review was made based on the concepts of space, urban space, square, quality and space quality, and after the research, on-site observation and analysis method was used. Antalya Cumhuriyet Square was investigated within the scope of spatial quality parameters determined by Project for Public Space, Jack L. Nasar, Jan Gehl and Sherwin Greene. It was concluded that the city square contains the determined

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Gürün Meslek Yüksek Okulu, Tasarım Bölümü, Türkiye

² Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Türkiye

*İlgili Yazar/Corresponding author: semaabalcik@gmail.com

Gönderim Tarihi / Received Date: 13.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.08.2022

parameters, but it is not used intensively except for certain times. As an urban space, proposals were made to take into account the conditions and opportunities of the day in the formation of spatial qualities of squares and to enrich these spaces in a functional and formal sense with public art products.

Keywords: *Urban space, Square, Quality, Spatial quality parameters*

1.Giriş

Kentsel mekânın kalitesi toplumsal yaşam için önemlidir. Konforlu bir fiziksel çevre yaşam kalitesini etkilemektedir. Kentsel mekânlar Erdönmez & Abay (2018, s. 44) tarafından, topluma ait herkesin kolayca ulaşarak fiziksel bir çevrede buluşabilmelerini sağlayan, etkinlik ve dinlenme alanları ile sosyalleşme imkânı sunan mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekân olarak meydanlar, tarihten günümüze kent halkına ya da ziyaretçilerine çeşitli kullanımlar sağlamaktadır. Meydan, kent yerleşkelerinin merkezinde yer alan, kentin bireyleri tarafından kolaylıkla ulaşılabilen, içerisinde birçok işlevi barındıran mekândır. Zamanla değişen yaşam koşulları doğrultusunda dönüşüme uğrayan kent meydanları kentler için ayna görevi görmekte ve geçmişe ait izler barındırmaktadır (Acarlı, Kiper ve Korkut, 2019, s. 29). Meydanlar, sosyokültürel, işlevsel ve estetik açıdan kullanıcılara sağladıkları olanaklarla kentin mekânsal kalitesini etkilemektedir. Meydanların kent kimlikleri üzerindeki etkileri göz önüne alındığında bu kentsel mekanların özenle tasarlanması konusunda kalite parametrelerinin belirlenmesi ve önerilerde bulunulması, çalışmanın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Antalya İli Muratpaşa İlçesi'nde yer alan Cumhuriyet Meydanı, kentin merkezi konumundadır. Bu çalışmada amaçlanan *mekân kalitesi* ve en önemli kentsel mekânlardan olan meydan üzerine yapılan çalışmaların derlenmesi ile literatürde yapılmış çalışmalarla belirlenen parametreler doğrultusunda Antalya Cumhuriyet Meydanı'nın mekân kalitesini irdelemektir. Mekân kalitesi bağlamında Project for Public Space, Jack L. Nasar, Jan Gehl ve Sherwin Greene tarafından yapılan kalite parametreleri çalışmaları incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak içeriği oluşturan kentsel mekan, meydan, kalite kavramları çerçevesinde literatür taraması yapılmıştır. Yapılan araştırmaların ardından alan üzerinde yerinde gözlem ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Kentsel mekân olarak meydanlarda mekânsal kalitenin incelendiği çalışmada, bu alanların kamusal sanat ürünleri ile işlevsel ve şekilsel anlamda zenginleştirilmesi önerilerinde bulunulmuştur. Kılınç (2020, s.105)'in de söylediği gibi kamusal sanat ürünleri kentsel mekânların kullanılması ve mekânın deneyimlenmesinde etkili olmaktadır. Kentsel mekânlarda sergilenen bu ürünler buldukları mekâna yenilik ve dinamizm kazandırmakta; kentsel mekânın yeniden tanımlanmasını ve kent kullanıcılarının mekâna bakış açısının değişmesini sağlamaktadır.

2. Kentsel Mekân Kavramı ve Bir Kentsel Mekân Olarak Meydan

En geniş anlamda mekân "uzayın insan eliyle sınırlanmış parçası" şeklinde tanımlanmaktadır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1997, s.n.y.). Karagöz (2007, s.69) ise mekân hakkında, insanın çevresinden belirli ölçülerde ayrılmasını sağlayan ve içerisinde gerekli eylemlerin gerçekleştirilmesine olanak tanıyan boşluk, tanımını yapmaktadır. Doğal ya da yapay bileşenlerle sınırlandırılan ve çevreden ayrılan mekân, bir yapı, kent ya da doğal ortam içerisinde tanımlanmış bir alanı ifade etmektedir.

Mekân, içinde yaşayanların psikolojik, fizyolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan bir boşluk olarak tanımlanmıştır (Schulz-Norberg, 1971, s.84). Bir mekân, kendisini sınırlandıran öğelere göre mimari ve doğal mekân olarak ikiye ayrılmaktadır. Duvar, tavan, döşeme, kolon, giriş gibi öğeler mimari mekânları oluştururken yer, gökyüzü, ağaçlar, ufuk çizgileri, bulutlar gibi öğeler doğal mekânı tanımlarlar (Altan, 2015, s.6). Sokak, meydan, park gibi kentsel mekânları ise mimari ve doğal özellikteki öğeler birlikte oluşturmaktadır. Kent içerisinde tanımlanmış, halk tarafından rahatlıkla ulaşılabilen, herhangi bir kısıtlama olmayan cadde, meydan, yol gibi mekânlar kentsel mekân olarak adlandırılmaktadır (İnceoğlu & Aytuğ, 2009, s.132). Kentsel mekânlar, halkın yaşama bir arada dahil olması, kent içerisinde aidiyet hissinin oluşması ve kentlinin birbiri ile iletişimi anlamında önem taşımaktadır.

Hasol (1998, s.306), kentsel mekân kavramı için “insan yapıtlarının arasında kalan ve onlarla sınırlanan alanlar” tanımını yapmıştır. Kentsel mekânlar, toplumu oluşturan tüm bireylerin kolayca ulaşabildiği, kutlama ve etkinliklerle sosyalleşebildiği, dinlenme alanlarında gün içerisinde zaman geçirebilecekleri fiziksel çevrelerdir (Erdönmez & Abay, 2018, s.44). Kentsel mekânlar tüm bireylerin dahil olabildiği alanlardır. Kentliler bu alanlarda birbirleriyle ve kent ile bağ kurmaktadır.

Bir kentsel mekân olarak meydan, Keleş (1989; Akman, 2020, s.19) tarafından “önemli yapıların çevresinde yer alan, genellikle taşıt dolaşımına açık tutulmayan, herkesin oturup dinlenmesine elverişli duruma getirilmiş, gerektiğinde siyasal toplantıların yapılabileceği genişçe düzlük” şeklinde tanımlanmıştır. Kamusal alanların en güçlü örneğini oluşturan meydan sözcüğü Türkçedeki karşılığı alan, saha, karşılama yeri, ortalık şeklindedir. Meydan sözcüğü Latince açık yer anlamına gelen *platea*, İngilizce ve Fransızca da ise *place* kelimesinden türemiştir. İspanyolcada plaza, İtalyanca da piazza, Romalılarda ise agora meydan anlamını karşılamaktadır (Ulutaş, 2019, s.141). Meydanlar Lynch (2019, s.80) tarafından kentin düğüm noktaları olarak tanımlanmıştır. İlk kentsel mekânlardan biri olma özelliğindeki meydanlar tarihsel süreç içerisinde farklı işlevler üstlenmiş ve kentlerin önemli bir parçası olmuştur. Meydanlar kentsel doku içerisinde bir odak noktasını tanımlamaktadır (Ulutaş, 2019, s.141). Meydanlar toplumsal yaşamın merkezindedir. Kent meydanları kentin odak noktalarına yakın konumlanarak her kesimden kullanıcının bir araya gelmesine olanak tanınmalıdır. Eyüce (2000, s.11) meydanların fiziksel bir boşluk olmaktan öte olduğunu, bir konutun aile bireylerini bir araya getiren oturma odası gibi toplumu bir araya getiren önemli bir anlama sahip kamusal mekânlar olduğunu söylemektedir. Toplum ve kentlilik bilincine katkıları meydanı değerli kılmaktadır.

Camillo Sitte (1992; Çelik & Canbay Türkyılmaz, 2020, s.3), meydanın kente ait kamusal alanlar içerisindeki en büyük odası olduğunu söylemiştir. Sitte tasarlanmamış, boş bırakılmış bir toprak parçasının meydan olamayacağını, tanımlı bir alan olarak meydanın bir anlamı, karakteri ve kendine ait estetik nitelikleri olması gerektiğini belirtmiştir. Sitte, şekilsel bazda ele alındığında meydan için çevrili olmanın bir ön koşul olduğunu, doğa ya da baskın bir bina tarafından tanımlanmasına göre iki türde olduğunu belirtmiştir. Bu türleri derin meydan ve geniş meydan olarak adlandırmaktadır (Sitte 1889; İnceoğlu 2007, s.72). Paul Zucker ise çalışmasında meydanları beş artetip olarak kapalı meydan, baskın meydan, çekirdeksel meydan, gruplandırılmış meydan ve şekilsiz meydan şeklinde sınıflandırmıştır (Şekil 2.1.)(Zucker 1959; Becerik, 2016, s.10)

Şekil 2.1.: Zucker (1959, s.8)'in çalışmasına göre belirlediği meydan şekilleri (Carmona vd., 2003; İnceoğlu, 2007, s.64)

Çoğunlukla kilise önü, cami avlusu, iş merkezi ya da hükümet meydanı gibi bir güç odağının etrafında konumlandırılan meydanlar (Akman, 2020, s.19) kullanım amaçlarına göre farklı biçim ve boyutlarda olabilir. Meydan, en az üç yönden yapılarla sınırlandırılan geometrik düzene sahip açık bir kentsel alan olarak tanımlandığında geleneksel Türk kentlerinde meydandan bahsetmek zorlaşmaktadır ancak işlev anlamında Batı'da yer alan meydanlardan çok fazla ayrılmamaktadır (Gençel, 2000, s.22). Kuban (2007; Tapan 2021, s.n.y.), "Eski Türk kentlerinde, genellikle, meydan bulunmamaktadır. Türk kentlerinde Avrupa'daki gibi belirgin bir meydan anlayışı olmadığı, bu meydanların işlevini yerine getiren camiler ve cami avlularının bulunduğu ve toplumsal yaşantının merkezi zaten cami olduğu için ayrıca kent meydanının gelişmesini teşvik edecek bir toplumsal isteğin de oluşmadığını" söylemektedir. Bunun yanında Tapan (2021, s.n.y.), Osmanlı kentlerinde ise meydan işlevinin cami avluları tarafından üstlenildiğini, eski Anadolu kentleri incelendiğinde yer yer meydancıkların ve Pazar yeri işlevi için kent boşluklarının oluşturulduğunu belirtmekte olup Avrupa'daki meydanlar şeklindeki kentsel açık mekânlara İslam uygarlıklarında rastlamanın mümkün olmadığını belirtmiştir.

Türkiye'de yer alan kentsel mekân anlayışı, işlevsel bir meydan yapısının oluşmasına engel olmuştur. Cami etrafında yoğunluk kazanan toplumsal yaşamda bedesten, pazar yeri, çarşı gibi mekânlar meydanların sosyal ve siyasal işlevini karşılamaktadır (Akman, 2020, s.20). Avrupa kentlerinde kent yaşamının odağı halindeki dış mekânlar olan meydanlar, Türkiye'de cumhuriyetin ilk dönemlerinde, çağdaş bir sosyal yaşamın uzantısı olarak tasarlanmıştır. Bugün meydanlar çoğunlukla park ve tören alanı olarak kullanılmaktadır (Özer & Ayten, 2005, s.98). Fonksiyonel olarak meydanlar toplumsal amaçlar doğrultusunda bir araya gelinen mekânları oluşturmaktadır (Ulutaş, 2019, s.141). Bununla birlikte meydanlar bireylerin bir araya gelmeleri, dinlenme, eğlenme yeme-içme gibi eylemleri gerçekleştirebilecekleri yaya kullanımının ağırlıkta olduğu mekânlardır. Meydanlar tüm kent sakinleri tarafından kolaylıkla ulaşılabilir. Meydanlara erişimin kolaylaştırılması adına kent için ulaşım ağlarının planlamasında özen gösterilmelidir. Tapan (2021, s.n.y.), kentin her bölgesinden meydanlara erişilebilmesi için kent içi ulaşım ağının gereklilikleri yerine getirmesinin bir zorunluluk olduğunu söylemektedir.

Geleneksel Türk kentlerinde meydanların işlev ve biçimleri, buldukları kentin coğrafi konumu, sahip olduğu topoğrafya ve mekânı tanımlayan mimari öğeler gibi çeşitli

faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Ayrıca bu mekânların kültüre karşı duyarlılıkları, yerel mimari malzemelere sahip oluşu ve buldukları topografya ile uyumlulukları özgünlük niteliklerini arttırmaktadır (Gençel, 2000, s.22). Sahip oldukları bu özellikler meydanları birbirinden farklı ve eşsiz kılmaktadır.

Geçmiş dönemlerde kullanım amacını dini törenler, kutlamalar, eğitim, kültür, sanatsal ve politik faaliyetler oluşturan meydanlar günümüzde oturma, bekleme, gezinme, yeme-içme, okuma, dinleme, seyretme gibi aktiviteleri karşılamaktadır. Meydanlar günümüzde geçmiş kullanım anlamlarını kaybetmekte ve yoğun araç trafiğine maruz bırakılmaktadır (İnceoğlu & Aytuğ, 2009, s.134). Tümer (2000, s.12) bir ket meydanını oluşturan anıtların, plan düzeninin, kesit görünüş gibi mimari özelliklerinin önemli olduğunu fakat mekânı oluşturan her şeyin bunlardan ibaret olmadığını söylemektedir. Mekânın kalitesinin anlaşılmasında, meydana gerçekleştirilen faaliyetler, gün içinde farklı zaman dilimlerinde mekânın yaşadığı değişiklikler ve mekânı kullanan insanların tümü birlikte göz önünde bulundurulmalıdır.

3.Mekansal Kalite

Kalite, bir ürün veya hizmetin belirlenmiş ya da ortaya çıkabilecek ihtiyaçları karşılayacak özelliklerin toplamıdır (Juran, 1999, s.20). İnceoğlu & Aytuğ (2009, s.140), işlev, estetik, karmaşıklık ve düzen gibi kavramların mimarlıkta temel mekânsal kalite parametrelerini oluşturduğunu söylemektedir. Özetle kalite kavramı, ürünün bireylerin ihtiyacını karşılayacak estetik niteliklere sahip olması ve konfor sağlaması anlamına gelmektedir.

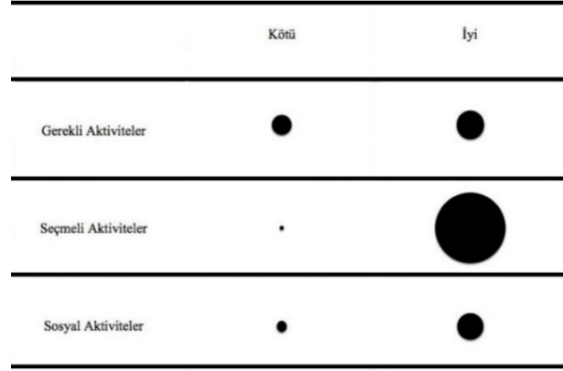
Mekânsal kalite, tasarımda fark edilen, göze çarpan farklılıklardır (Rapoport, 1982, s.157). Mekân kalitesi üzerine yapılan çalışmalarda estetik değerler ile mekâna ait işlevsel değerler doğrultusunda yapılmıştır. Fiziksel olarak çevrelerin yapılandırılması, kentlilerin refahı ve mutluluğu için karakterli kentlerin oluşturulması açısından önemlidir (Çekmecelioğlu & Erdönmez, 2018, s.488). Kentsel mekân kalitesi kentlilerin yaşamını ve hayat kalitesini etkilemektedir.

Kentsel alanlarda mekân kalitesi üzerine günümüze kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların kesişen yönleri olmasına karşın bütünsel bir sonuca varılamamıştır. Çalışma kapsamında kentsel mekân kalitesi bağlamında Sherwin Greene, Jack L. Nasar, Jan Gehl ve Project for Public Space tarafından yapılan kalite parametreleri sınıflandırma çalışmaları ele alınmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Sherwin Greene, Jack L. Nasar, Jan Gehl ve Project for Public Space tarafından yapılan çalışmalar aracılığıyla oluşturulmuş fiziksel çevre kalite parametreleri (İnceoğlu (2007)'den derlenmiştir)

Jan Gehl	Sherwin Greene
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerekli aktiviteler ▪ Seçmeli aktiviteler ▪ Sosyal aktiviteler 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ İşlev ▪ Düzen ▪ Kimlik ▪ Cazibe/ Çekim
Jack L. Nasar	PPS
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Doğallık ▪ Bakım ▪ Açıklık ve tanımlanmışlık ▪ Tarihsel önem/içerik ▪ Düzen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sosyalleşme ▪ Amaç ve Aktiviteler ▪ Erişim ve Bağlantılar ▪ Rahatlık ve İmaj

Kamusal alanda gerçekleştirilen aktiviteler (Gehl, 2011, s.11) tarafından gerekli aktiviteler, seçmeli aktiviteler ve sosyal aktiviteler olmak üzere üçe ayrılmıştır. Gerekli aktiviteler, okula işe gitmek, otobüs beklemek gibi eylemlerken seçmeli aktiviteler zaman ve mekânın barındırdığı durumlarda isteğe bağlı gerçekleştirilen eylemlerdir. Gehl, bu aktivitelerin mekândaki yoğunluk durumlarına göre mekânın kalitesini iyi ya da kötü olmak üzere iki şekilde nitelendirmektedir (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1. Fiziksel çevre kalitesi ile aktivitelerin ilişkisi (Gehl, 2011, s.11)

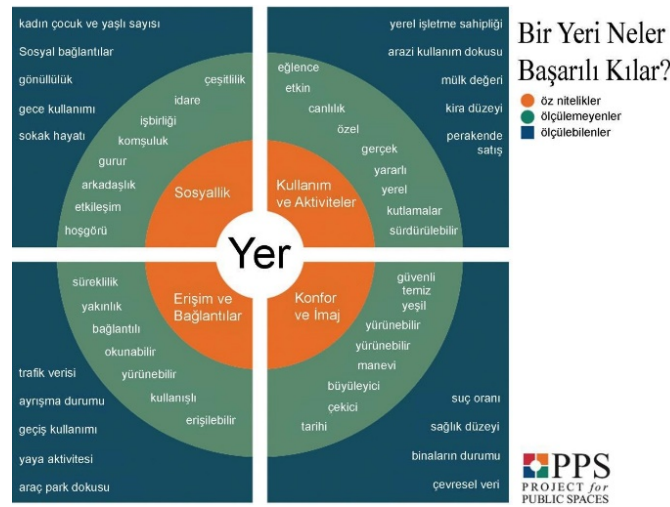
Sherwin Greene tasarımıyla ilişkili olarak mekân kalitesini dört ana prensip ve bu prensiplerin içerdiği kalite parametreleri üzerinden ele almaktadır (Greene 1992; İnceoğlu 2007, s.115). İşlev, düzen, kimlik ve cazibe/çekim şeklinde belirlenen dört ana prensibin her biri dört adet kalite parametresi içermektedir. Greene, her bir parametrenin ölçülmesi için yönergeler belirlemiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Greene (1992) tarafından belirlenen prensip ve parametreler (İnceoğlu, 2007, s.116)

Sherwin Greene Prensipleri, Parametreleri ve Yönergeleri					
İşlev	Bağlantı	Erişim- Etkileşim- Örtüşme	Düzen	Tutarlılık	Giriş- Kenar- Nirengi noktası- Manzara- Siluet- Sınır çizgisi
	Güvenlik	Güvenlik- Mahremiyet- Etkinlik		Açıklık	Strüktür- Bitiştirme- Kapalılık
	Konfor- Ferahlık	Fiziksel kolaylık- Görsel huzur- Kullanım kolaylığı		Devamlılık	Sistem- Ardışıklık- Ritim
	Çeşitlilik	Seçim- Değişiklik (Varyasyon)		Denge	Örüntü (Desen)- Vurgu
Kimlik	Odak	Görsel odak- Düğüm noktası	Cazibe/ Çekim	Ölçek	İnsan- İnsancıl
	Birlik	Kavram- Tekrar		Uygunluk	Oran- Orijinallik Aşinalık
	Karakter	Bütünlük- Sadelik-Sınırlılık- Tarz (Üslup)		Canlılık	Uyarıcı- Karşıt- Gerilim- Hareket Mizah anlayışı
	Özellik (Müstesna)	Tarihi kalite - Tekillik- Sembolizm- Görünüm		Uyum	Işık- Renk- Doku- Çizgi- Ses- Koku

Jack L. Nasar'a göre çevrenin kalitesi izleyici tarafından algılanış şekline bağlıdır ve Nasar tarafından belirlenen kalite parametreleri daha genelleştirilmiş özelliktedir (Nasar 1997; İnceoğlu 2007, s.121). Nasar tarafından belirlenen parametreler doğallık, bakım, açıklık ve tanımlanmışlık, tarihsel önem/içerik ve düzen olmak üzere beşe ayrılmaktadır.

Project for Public Space (PPS), 1975 yılında kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. Uzmanlar ve akademisyenler tarafından desteklenmekte ve çalışmalarını internet sitesi üzerinden yayınlamaktadır (Çelik & Canbay Türkyılmaz, 2020, s.3). "Bir yeri başarılı kılan nedir?" sorusu doğrultusunda pek çok kamusal alanı incelemişler ve bir yerin başarılı olması için gerekli olan dört ana unsur olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar sosyallik, kullanım ve aktiviteler, erişim ve bağlantılar, konfor ve imaj unsurlarıdır (Şekil 3.2) (http-1) (Çekmecelioğlu & Erdönmez, 2018, s.489).

Şekil 3.2. Başarılı kent mekânlarında bulunması gerekli nitelikler (PPS, http-1) - (Çekmecelioğlu & Erdönmez, 2018, s.489)

Project for Public Space'e göre başarılı ve kaliteli kent meydanları oluşturmanın on ilkesi vardır. Bu ilkeler Tablo 3'te bir araya getirilmiştir.

Tablo 3. Başarılı ve kaliteli kent meydanları oluşturmanın PPS tarafından belirlenen ilkeleri (İnceoğlu, 2007, s.150)

▪ İmaj ve Kimlik (<i>Image and Identity</i>)
▪ Cazibeli ve Gidilecek Yerler (<i>Attractions and Destinations</i>)
▪ Konforluluk (<i>Amenities</i>)
▪ Esnek Tasarım (<i>Flexible Design</i>)
▪ Mevsimlik Strateji (<i>Seasonal Strategy</i>)
▪ İyi Girişlilik (<i>Access</i>)
▪ Meydanın Bir İç ve Bir Dış Sınırı (<i>The Inner Square & The Outer Square</i>)
▪ Birçok Noktadan Ulaşılabilirlik (<i>Reaching out Like an Octopus</i>)
▪ Yönetimin Merkezi Rolü (<i>The Central Role of Management</i>)
▪ Çeşitli Sermaye Kaynakları ile desteklenebilirlik (<i>Diverse Funding Sources</i>)

Meydanlar kentin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Meydan kentlerin tarihinin okunabileceği mekânlar olarak geçmişle gelecek arasında köprü niteliği taşımakta; mekanın geçmişteki öneminin ve kullanım amaçlarının günümüzde de okunmasını sağlamaktadır. Bu önemli görev nedeniyle Tapan (2021, s.n.y.), bu mekânların yenilenmesinde büyük özen gösterilmesi ve bilimsel araştırmalardan yararlanılmasının

gerekliliğini belirtmektedir. Yeniden düzenleme esnasında meydanların sahip olduğu izlerin gelecek nesillere taşınmasına özen gösterilmelidir.

4. Antalya Cumhuriyet Meydanı

Antalya kenti kurulduğu tarihten 18. Yüzyıla kadar sur içinde kapalı kent şeklinde bir yerleşime sahip olmuş ve kentin büyümesiyle bir süre ek surlar yapılmaya ve kent genişletilmeye devam edilmiştir (Aykurt, 2010, s.40). Kent halkının zaman zaman bir araya geldikleri kentlerin önemli simgeleri haline gelmiş meydanlar, erken dönemlerde geniş bir kitleyi oluşturan göçebeler ile yapılan ticaret aktiviteleri nedeniyle surlarla çevrili yerleşim alanlarının dışına konumlandırılmıştır (Gençel, 2000, s.23). Antalya'nın en önemli kentsel mekânlarından biri olan Cumhuriyet Meydanı, Muratpaşa İlçesi'nde, Cumhuriyet Caddesi üzerinde, kentin merkezi konumunda yer almaktadır. Meydanın sınırlarını kuzeyinde Şehit Binbaşı Cengiz Toytunç Caddesi, güneyinde Kaleiçi yerleşkesi, batıda Cumhuriyet Caddesi ve doğuda iş merkezi yapıları oluşturmaktadır. Meydan kentin merkezinde yer almakta olup önemli geçiş noktalarını barındırmaktadır.

Şekil 4.1. Antalya Cumhuriyet Meydanı (http-2)

Antalya Cumhuriyet Meydanı, Avrupa'daki meydan örnekleri gibi bir yönetim biriminin etrafında şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte de hükümet konağının önünde yer alan açık mekân olarak işlevini sürdürmüştür (Aykurt, 2010, s.40). Kentin güvenliğini sağlamak amacıyla topların yer aldığı meydan ilk olarak Tophane Meydanı olarak anılmıştır. Resmi yapıların burada yer alması ve çeşitli etkinliklerin yapılması nedeniyle Cumhuriyet Meydanı olarak yeniden adlandırılmıştır (Şavklı & Yılmaz, 2013, s.139). Günümüze kadar birkaç kez değişime uğrayan meydan son olarak 2008 yılında yapılan kentsel düzenlemelerle yenilenmiştir.

Şekil 4.2. Antalya Cumhuriyet Meydanı (Google Earth) ve yerleşim şeması

Kentsel düzenlemelerle yenilenen meydanda 2007 yılında meydanın oluşumunda etkili olan Antalya valiliği binası yıkılarak yönetim binası işlevi eski binanın hemen arkasında yer alan Gazi Mustafa Kemal İlkokuluna taşınmıştır (Sönmez, 2008, s.n.y.). Yönetim binasının yıkılması sonucu ortaya çıkan üç tarafı binalarla çevrili mekan hemen güneyinde yer alan büyük ve açık bir alana sahip meydanla birlikte tasarlanmıştır. Yıkılan yönetim binasının bulunduğu alanın altına otopark inşa edilmiştir. Büyük meydan ile deniz arasında kalan bölgede ise Kaleiçi yerleşkesi yer almaktadır (Şekil 4.3.). Meydanın ortasından geçen, taşıt trafiğine kapalı olup tramvay ve yaya yollarına sahip denize paralel uzanan Cumhuriyet Caddesi aksı yine yalnızca yaya kullanımına açık olan ve yoğun olarak kullanılan Kapalı Yol adı verilen cadde ile küçük bir meydanda kesişmektedir. Kesiştikleri meydan Kaleiçi yerleşkesinin de girişi niteliğindedir.

Şekil 4.3. Antalya Cumhuriyet Meydanı şematik kesit

Antalya Cumhuriyet Meydanı kapsamında yapılan çalışmalardan, "*Kent meydanı kullanım nedenlerinin Antalya Cumhuriyet Meydanı örneğinde irdelenmesi*" isimli çalışmada Şavklı ve Yılmaz (2013, s.141) meydanın zorunlu geçiş yapmak için daha çok kullanılmakta olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada meydan kullanımında zaman aralıklarının iklim nedeniyle mevsimlere göre değişkenlik gösterildiği ortaya çıkmıştır. Yılmaz, Şavklı ve Yıldırım (2013, s.44) tarafından yapılan "*İklimle Bağlı Tasarım Olanaklarının Sıcak İklim Koşullarında İrdelenmesi, Antalya Cumhuriyet Meydanı Örneği*" başlıklı çalışmada iklim koşullarının meydanın tasarımında kentsel donatıların seçimi, su ögesi kullanımı, yeşil alan tasarımı, zemin malzemesi seçimi gibi konulardaki etkisi açıklanmıştır. Çalışmaya göre; sıcak iklim koşullarına sahip Antalya Cumhuriyet Meydanı'nda su ögesi kullanılması serinletici etkiye sahip olmuştur, büyük gövdeli ve geniş taç yapan ağaçlardan gölgelendirmede yararlanılmıştır, tasarlanan yapay gölgelendirme araçlarında açık renk malzeme kullanılması güneş ışığının yansıtılmasını sağlamıştır, zemin malzemesi seçiminde ise çok açık renkli olmayan mat yüzeylerin tercih edilmesi güneş ışınlarını etkisinin azaltılmasını sağlamıştır. Antalya Cumhuriyet Meydanı kapsamında Çınar Altınçekiç ve Doktor (2017, s.67) tarafından yapılan "*Yayalaştırılmış Bir Bölge: Antalya-Cumhuriyet Caddesi*" isimli çalışmada kullanıcılar üzerinde meydanın kullanım amacı, sıklığı, meydana ulaşım şekli, meydanın kullanıcı üzerinde bıraktığı etki, meydanda eksik donatı ve etkinlikleri sorgulayan bir anket yapılmıştır. Çalışmada Antalya Cumhuriyet Meydanında otopark alanının, yeşil alanların, kentsel mobilyaların ve dinlenme alanlarının yetersiz olduğu sonucuna varılmış, oturma mekanlarının oluşturulması ile meydanda daha fazla zaman geçirilmesinin sağlanması önerilmiştir.

Cumhuriyet Meydanı, kentin eski ve tarihi yerleşkesini oluşturan Kaleiçi bölgesine yakınlığı nedeniyle kent halkının yanında çok fazla turist tarafından ziyaret edilmektedir. Şavklı ve Yılmaz (2013, s.141) çalışmasına göre meydan, etrafındaki çeşitli alışveriş ve

iş merkezleri ile kamu kurum ve kuruluşlarının bulunması sebebiyle, yılın her mevsiminde ve günün çeşitli saatlerinde yerel halk, yerli ve yabancı turistler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Şekilsel olarak bakıldığında, Zucker (1959, s.8) tarafından tanımlanan meydan tiplerine göre Antalya Cumhuriyet meydanı sınırları net olarak okunamayan bir mekân olduğundan şekilsiz meydan olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte meydan, Sitte (1889; Çelik & Canbay Türkyılmaz, 2020, s.3) tarafından meydanın oluşması için doğa ya da baskın bir bina ögesi tarafından tanımlanması koşulunu sağlamamaktadır.

Tablo 4: Antalya Cumhuriyet Meydanı görselleri

	
Toplanma alanı	Anıt
	
Teras	Yeme-içme alanları
	
Su ögesi (http-3)	Dinlenme alanları
	
Yapay gölgelendirme	Ulaşım olanakları

İşlevsel anlamda meydanı ele aldığımızda içerisinde birden fazla eylemi barındırdığı görülmektedir. Meydan; resmî törenler, mitingler, yürüyüş, sergi, konser, fuar çeşitli etkinlikler ve toplanma gibi toplumsal gereksinimlere imkan tanımaktadır. Mevcut topoğrafya aracılığıyla oluşturulan oturma mekânları meydanda oturma ve dinlenme eylemlerini karşılamaktadır. Oturma alanlarında bulunan yeşil alan ve yapılan gölgelendirme sistemi sıcak iklim koşullarında meydanın kullanımını kolaylaştırmaktadır. Meydanın güney cephesinde oluşturulan seyir teraslarıyla manzara seyredilmekte ve su ile iletişim kurmaktadır.

Havuz ögeleri ve su gösterilerinin yer alması meydanın bir başka kullanım amacını oluşturmaktadır. Meydana kent halkı tarafından araç ve bisiklet ile ya da yaya olarak erişim sağlanmaktadır. Meydanda toplu taşıma araçları için durak, özel araçlar ve tur otobüsleri için otopark yer almaktadır. Meydan, kentin önemli alanlarını birbirine bağlayan bir geçit işlevi barındırmaktadır. Meydanda yer alan düşey sirkülasyon elemanları Kaleiçi mevki ile bağlantı sağlamaktadır. Tüm bu işlevlerin yanında Hüseyin gezer tarafından yapılan "Ulusal Yükseliş Anıtı" (Aykurt, 2010, s.40) ile meydan, bünyesinde anıtsal nitelik değeri de barındırmaktadır. Meydan etrafında yer alan yeme içme birimleri ise meydanla doğrudan ilişki kurmamaktadır. Meydandan erişim olsa dahi farklı kotlarda yer almaları doğrudan iletişimi engellemektedir.

5. Tartışma ve Sonuç

Kamusal alanlar günümüz koşullarında giderek önemi fark edilen mekânlar haline gelmektedir. Bu alanların en önemlisi olan meydanların mekân kalitesi toplumun kent ile iletişimde önemli bir etkiye sahiptir. Meydanlar, çok yönlü araştırmalar sonucunda planlanması gereken kentsel mekânlardır. Her yaştan bireyin kolaylıkla erişebileceği bu mekânlar oturma, dinlenme, yeme-içme, eğlenme, sosyalleşme gibi farklı kullanımlara cevap vermelidir. Meydanlar bireysellikten ziyade birlikteliği ifade eden mekânlardır. Yeni düzenlemeler esnasında toplumun ihtiyaçları göz önünden bulundurulmalıdır. Bununla birlikte günümüz koşullarında teknolojinin getirmiş olduğu imkânlardan faydalanmak mekânın yeni nitelikler ve işlevler kazanmasına ve mekânın kalitesine katkı sağlayacaktır.

Tarihi Kaleiçi yerleşkesiyle ilişkisi, ticari potansiyeli, doğal ve kültürel değerleri ile Antalya Cumhuriyet Meydanı önemli bir kamusal alan niteliğindedir. Meydanın kullanımında oturma alanları, seyir terasları ve etkinlikler için sağlanan geniş düzlüklerde tanımlanan aktiviteler etkilidir. Meydana yerleştirilen az sayıdaki donatılar da yine kullanıcıların meydanda zaman geçirmesini sağlamaktadır. Yayalar için aktiviteler dışında meydan zorunlu geçiş bölgesi olarak kullanılmaktadır. Meydanın doğal topoğrafik yapısı ve yeşil alanları mekânın cazibesinin ve kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Kent içerisinde meydana erişim araç ya da bisiklet kullanarak, yaya olarak mümkün olurken meydan

birden fazla önemli noktayı bağlayıcı bir görevdedir. Bugün gelişen ve genişleyen kentte birden fazla meydan bulunmaktadır. Cumhuriyet meydanı ise bünyesinde barındırdığı tarih ve sahip olduğu konum ile günümüzde de tüm kente hitap etmektedir. Çalışma kapsamında kentsel mekan kalitesi üzerine yapılan çalışmalar incelenmiş olup bu çalışmalardan parametreler elde edilmiştir. Antalya Cumhuriyet Meydanı'nın sahip olduğu nitelikler mekânsal kalite parametreleri doğrultusunda Tablo 5'te değerlendirilmiştir.

Tablo 5. Antalya Cumhuriyet Meydanı'nın Fiziksel çevre kalite parametreleri doğrultusunda değerlendirilmesi

Çalışma Sahipleri	Kalite Parametreleri	Açıklama
Jan Gehl	Gerekli Aktiviteler	* Meydan birden çok aktiviteye olanak tanısa da bugün yüksek oranda zorunlu geçiş yapmak (gerekli aktiviteler) için kullanılmaktadır.
	Seçmeli Aktiviteler	* Seçmeli ve sosyal aktivitelerin azlığı meydanın kalitesini olumsuz etkilemektedir.
	Sosyal Aktiviteler	
Sherwin Greene	İşlev	* Resmi törenler, yürüyüşler, sergi alanları, fuar, konser gibi toplu etkinliklerin yanında bireysel gezme, oturma, seyretme gibi aktiviteler içermektedir. Artan kent nüfusu karşısında yeteri kadar büyük olmasa da gerekli aktiviteleri hala karşılamaktadır.
	Düzen	* Meydanın sınırları net okunmamakta ve meydan şekilsiz niteliktedir.
	Kimlik	* Sahip olduğu çevresel veriler, tarihsel önemiyle birlikte bulunduğu konum meydanın kimliğini oluşturmakta ve meydanı cazibe sahibi yapmaktadır.
	Cazibe Çekim	
Jack L. Nasar	Doğallık	* Doğal topoğrafik yapı, yeşil alan ve deniz öğelerinin yanında çevresel düzenlemeler meydan kullanımını etkilemiştir.
	Bakım	* Oturma, dinlenme, zaman geçirme eylemlerine yardımcı olacak donatılar yer almaktadır.
	Açıklık ve Tanımlanmışlık	* Açık bir yapıya sahip meydan, tanımlı bir geometriye sahip değildir.
	Tarihsel Önem/İçerik	* Kentin en eski yerleşim merkezinde yer alması kentin tarihsel anlamda en önemli meydanı yapmaktadır.
	Düzen	
PPS	Sosyalleşme	* Resmi törenler, yürüyüşler, sergi alanları, fuar, konser gibi toplu etkinlikler toplumu bir araya getirmekte ve meydan birden çok aktiviteye olanak sağlamaktadır.
	Amaç ve Aktiviteler	
	Erişim ve Bağlantılar	* Kentten araçla, bisikletle ve yaya olarak meydana erişim mümkün olup kentin önemli noktaları arasında bağlantı sağlamaktadır.
	Rahatlık ve İmaj	

Temel işlevinin yanı sıra bugünün sahip olduğu teknoloji ve imkanlar doğrultusunda meydana kurgulanacak kamusal sanat tasarımları mekânların şekilsel ve işlevsel anlamda kalitesini etkileyeceği düşünülmektedir. Kentsel mekân olarak meydanlarda bu tasarımlar sayesinde kullanım amaçlarının oluşması, meydan alanını sınırlandırıcı ya da tanımlayıcı niteliklerde olmaları gibi etkilerin mekânsal kaliteyi artırması nedeniyle kamusal sanat tasarımları önerilmektedir. Geçici ya da uzun süreli olarak kentsel mekanlarda sergilenen kamusal sanat ürünlerinin bir kentsel mekan olan meydanların kullanılmasını ve deneyimlenmesini sağlayarak kent kullanıcılarının meydan ile iletişim kurmasını sağlayacaktır. Bu tasarımlar Jan Gehl tarafından belirlenen fiziksel çevre parametreleri doğrultusunda ele alındığında, seçmeli aktivite imkanı tanınması nedeniyle mekân kalitesinin iyi olma niteliğinin de artacağı düşünülmektedir.

Meydanlar geçmişten günümüze genel anlamda resmi törenler, yürüyüşler, sergi alanları, fuar, konser gibi etkinlikler için kullanılmıştır. Bugün, değişen yaşam koşulları nedeniyle geçmişteki kullanım amaçlarını ve yoğunluğunu kısmen kaybetmektedir. Zaman içerisinde değişen ve dönüşüme uğrayan meydanlar içinde bulunduğu her

dönem kent ve kullanıcıları için sosyal, kültürel, işlevsel anlamda katkılar sağlamak ve kentin mekânsal kalitesini etkilemektedir. Bu anlamda kentlerde tarihsel ve mekânsal öneme sahip meydan mekanları için,

- Ulaşım olanaklarının yaya ve birden fazla araç için kolaylaştırılması,
- Otopark planlamasının meydanın mekansal özellikleri etkilemeyecek şekilde yapılması,
- Bir toplanma mekanı olması; kentsel ölçekte etkinliklerde kullanılması için şekilsel ve büyüklük olarak elverişli olması,
- Kentsel mobilyalar ile zenginleştirilerek meydanlarda birden fazla aktiviteye olanak tanınması,
- Günün teknolojileri doğrultusunda kamusal sanat ürünlerine sahip olması

önerileri mekansal kalitenin artırılmasını sağlayacaktır. Meydanların kullanım çeşitliliği açısından zenginleştirilmesi, konumları ve sahip oldukları tarihsel önemin yanında yeni bir kimliğe sahip olmalarını ve cazibe merkezi olmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

Acarlı, Belma; Kiper, Tuğba; Korkut, Aslı, "Kent Meydanlarının Fiziksel Mekân Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi", Kent Akademisi Dergisi, 2019, s.29-41.

Akman, Kaan, "Kent Meydanlarının Önemi ve Değişen İşlevi", Akademik Düşünce Dergisi, 2020, s.17-33.

Altan, İlhan, "Mimarlıkta Mekân Kavramı" Ofis 2005 Yayınevi, İstanbul, 2015.

Aykurt, Ali, Serdar, "Planlama ve uygulama süreçlerinde kent meydanları: Antalya Cumhuriyet ve Konyaaltı kent meydanlarında karşılaştırmalı bir araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya, 2010.

Becerik, Sinem, "Kentsel Mekân Olarak Meydanların Başarı Kriterlerinin Değerlendirilmesi: Aydın Kent Meydanı Örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Çekmecelioğlu, Emir; Erdönmez, M. Ebru, "Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekânsal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği", Kent Akademisi Dergisi, 2018, s.486-507.

Çelik, Elif, Canbay Türkyılmaz, Çiğdem, "Kent Meydanı Ergonomisinin İncelenmesi: Siirt 15 Temmuz Demokrasi Meydanı Örneği", Modular Dergisi, 2020, s.1-19.

Çınar Altınçekiç, H. Sanem; Doktor, Buket, "Yayalaştırılmış Bir Bölge: Antalya-Cumhuriyet Caddesi", Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2017, s.57-68.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, "Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi", (Cilt 3), Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları İstanbul, 1997, s.n.y.

Erdönmez, Ebru; Abay, Ersin, "Roma Popolo Meydanı Bağlamında Kamusal Mekân Kalitesinin Ölçülmesi", Kent Akademisi Dergisi, 2018, s.44-59.

Eyüce, Özen, "Meydanlar", Ege Mimarlık Dergisi, 2000, s.10-11.

Gehl, Jan, "Life Between Buildings", Island Press, Washington, 2011.

Gençel, Ziya, "Geleneksel Türk Kentinde Meydan Kavramı", Ege Mimarlık Dergisi, 2000, s.22-25.

Hasol, Doğan, "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", 7. Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1998.

İnceoğlu, Mehmet "Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi", Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.

İnceoğlu, Mehmet; Aytuğ, Ayfer, "Kentsel Mekânda Kalite Kavramı", Megaron Dergisi, 2009, s.131-146.

Juran, Joseph, M; Godfrey, A., Blanton, "Juran's Quality Handbook", Fifth Edition, McGraw-Hill, New York, 1999.

Karagöz, Zeynep, "Tasarımda Loft Anlayışı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Kılınç, Cemre, "Kamusal Sanatın Deneyselliği Üzerine Bir İrdeleme" Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir, 2020.

Lynch, Kevin, "Kent İmgesi", Çev.: İ. Başaran, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019.

Özer, Mehmet, Nazım; Ayten, Mustafa, Asım, "Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları" Planlama Dergisi, 2005, s.96-103.

Rapoport, Amos, "The Meaning of The Built Environment: A Nonverbal Communication Approach" The University of Arizona Press, Tucson, 1982.

Schulz-Norberg, Christian, "Existence, Space and Architecture", London Studio Vista, London 1971.

Sönmez, Recep, "Orta Anadolu'da Kent Belleğinin Değişimi" Mimarlık Dergisi, 2008, 344. 22.02.2022 tarihinde
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=357&ReclD=2133#> adresinden alındı s.n.y.

Şavklı, Faik; Yılmaz, Tahsin, "Kent Meydanı Kullanım Nedenlerinin Antalya Cumhuriyet Meydanı Örneğinde İrdelenmesi" SDÜ Orman Fakültesi Dergisi, 2013, s.138-142.

Tapan, Mete, "*Kent ve Meydanlar*" *Yapı Dergisi*, 2021. 22.02.2022 tarihinde yapıdergisi: <https://yapidergisi.com/kent-ve-meydanlar/> adresinden alındı s.n.y.

Tümer, Gürhan "Kentler, Binalar, İnsanlar, Olaylar ve Meydanlar" Ege Mimarlık Dergisi, 2000, s.12-17.

Ulutaş, Ejder, "İmgeden Gerçekliğe: Kamusal Bir Mekân Olarak Meydan" İhtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, 2019, s.138-146.

Yılmaz, Tahsin; Şavklı, Faik; Yıldırım, Emrah, "İklime Bağlı Tasarım Olanaklarının Sıcak İklim Koşullarında İrdelenmesi, Antalya Cumhuriyet Meydanı Örneği" Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, 2013, s.42-45.

Zucker, Paul, "*Town and square: Form the agora to the village green*", Columbia University Press New York, 1959.

http-1, <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>, (Erişim Tarihi: 18.12.2020).

http-2, <https://www.haberturk.com/antalya-haberleri/77268064-antalya-sokaklarini-sessizlik-burudu> (Erişim Tarihi: 4.12.2020).

http-3, <https://www.menderesturel.com.tr/cumhuriyet-meydanini-yeniledik-1-1> (Erişim Tarihi: 22.02.2022).